

Nr. 3

SEPT.—
OKT.

SPRÅKLIK SAMLING

1973

14. ÅRGANG

GITT UT AV LANDSLAGET FOR SPRÅKLIK SAMLING

Tre skandinaviske språktidsskrift

Av EGIL RØSSAAK

Norsk språkråd har avløst Norsk språknemnd. I årsmeldinga for 1972, som fulgte med bladet «Norsk Skole», fikk vi ei god oversikt over «rådets» virksomhet. Under punkt 6 — «Informasjonsverksemد» — stod der bl.a. at det var planlagt å gi ut et meldingsblad.

Første nr. av «Språknytt. Meldingsblad for Norsk språkråd» foreligger nå, og bringer ved siden av vedtekten for rådet en artikkel av rektor Gorgus Coward om bakgrunnen for dets virksomhet, videre ei bokmelding, en spørrespalte og litt annet stoff.

Spørrespalten — som så mye annet er en fortsettelse av Norsk Språknemnds virke — er ikke det minst interessante. jeg har for eksempel tatt fram den røde blyanten hver gang mine gymnasister har skrevet om «bakdeler» om ei sak, men Norsk språkråd er utvetydig på gymnasiastenes side: «Sjølv om *bakdel* har ei konkret tyding (synonymt med *baksiden*), skulle det ikkje vere noko til hinder for at *bakdel* går inn som motsetningsord (antonym) til *fordel* i tydinga «vinning», «føremon». (Jfr. tysk «Nachteil».) I talemålet er *bakdel* truleg vel så vanleg som *ulempe*.»

Ellers får vi her bl.a. opplysninger om opprinnelsen til vinnavnet «sherry», en lege får bekrefte at ordet «aldring» er fullt brukbart; og medisinsk interesserte får dessuten vite hvorfor «tolvfingertarmen» har nettopp dette navnet. I disse politisk urolige tider kan

det forresten være interessant å lese følgende forklaring på ordet «pamp»: «Ordet er svensk, den opphavelige betydning er «tjukkas», og sikter altså til kropps volumet. Det brukes nå nedsettende på en person som sitter i en innflytelsesrik stilling i en organisasjon e.l. Vi har sammensetninger som kommunalpamp, studentpamp, pampevelde o.a.»

Bladet «Språknytt» er et godt tiltak, og jeg håper det vil komme oftere enn de fire gangene i året man nå tar sikte på.

For øvrig er bladet ingen nyhet i skandinavisk sammenheng. Både den danske og den svenske språknemnda gir ut tilsvarende blad. Det danske heter «Nyt fra Sprognævnet», og er ikke så ulikt det norske verken i format eller innhold. Til mai 1973 er det kommet ti nummer av dette bladet. I hovedartikkelen tas det opp forskjellige emner — i nr. 9 om tales f.eks. det nordiske rettskrivningsmøtet i 1869, et tiltak som må kalles en forløper til det arbeidet de skandinaviske språknemndene nå driver for å unngå unødige ulikheter i de tre språka. «Nyt fra Sprognævnet» inneholder ellers svært mange svar på språklige spørsmål, og noen av disse har direkte interesse også for oss i Norge. Bl.a. la jeg merke til at i dansk som i norsk ofisiell rettskrivning er det korrekt å skrive «i dag», «i fjer», «om bord» osv., altså i to ord. «Riksmålsforbundet» går som kjent inn for sammenskriving her.

Spørsmålet om hvilke ord man skal foretrekke av «bevidstgøre», og «bevidstheds-gøre», tyder på at heller ikke danskene har unngått visse politiske moteord. («Sprognævnet» foretrekker «bevidstgøre».) Apropos politiske moteord — den politiske uttrykksmåte Danmark er ikke ulik den norske. I en liten artikkel tas vendinga «på årsbasis» opp, og det konstateres først at uttrykket har hevd i fagspråk, og er greit definert. Men: «Imidlertid har den nu bredt seg til almensproget; den bruges her hyppigt i sammenhænge hvor man lige så godt eller bedre kunne sige *pr. år, om året, for et helt år* el. lign.... Når vendingen har fået en sådan udbredelse, skyldes det sansynligvis at den lyder mere vægtig og derfor kan formodes at gøre større indtryk. Dette svarer til at man ofte bruger ordene *problematik, målsætning og størrelsesorden* i tilfælde hvormen lige så godt kan sige *problem, mål og størrelse*.» ..

Tidsskriftets nr. 9 har melding om en ny publikasjon: «Nye ord i dansk 1968—69» (79 sider, kr. 15,50, utg. av Gyldendal forlag). Den gir bl.a. forklaring på følgende nyskapte ord: «boligaktivist, kulturping, oprik, røvrrende, traktose» og på følgende lånord: «raf-fig, trækprocent, vognbjørn» («fra norsk og svensk»), «peptalk, syrehoved, yndligsaver-sion» («fra engelsk»).

Av de ca. 3100 muntlige og skriftlige spørsmål som er blitt besvart i siste halvdel av 1972, inneholder bladets nr. 10 (i tillegg til en artikkel om forandringer i språket) et variert utvalg, fra spørsmål om uttrykket «fanden og hans pumpestok» til spørsmål om man skriver «opnåes, foreslåes» eller «opnås, foreslås» (det siste er korrekt, sier «Sprognævnet»).

Det svenske «Språkvård», som utgis av «Nämnden för svensk språkvård» 4 ganger i året, er større og mer innholdsrikt enn det norske og det danske. Det har nå over 2000 abonnenter. Hvert nummer bringer flere lengre og kortere artikler om språklige emner, og dessuten bokmeldinger. Spørsmål og svar (som i det danske) er det lite av.

Jeg vil ikke her regne opp forfattere og deres artikler, men plukke litt stoff hist og her i de siste heftene.

Nr. 1—1972 bringer bl.a. en interessant artikkel av Sture Allén, «Data om ord», en orientering om en datamaskinundersøkelse av moderne svensk. Og hvordan tar så språket seg ut når det analyseres på den måten? Noen ord er *svært* vanlige. Av 100.000 forskjellige ord i de undersøkte tekstene svarer 200 ord for 50% av antallet ord! Man minnes en av Salom Gahlins «gubbar»: «Det är märkligt ändå att det, med så relativt få ord som det

finns språket, kan pratas så mycket smörja.»

Skal man ha et ordforråd til å uttrykke seg noenlunde skikkelig med om ulike emner, må man likevel opp i ca. 10.000 forskjellige ord.

Ellers viser undersøkelsen at samfunnsstruktur og samfunnsdebatt til enhver tid avspeiler seg i ordforrådet. Som eksempel nevnes følgende sammensetninger med ordet «frågor» som siste ledd: «narkotika—, Europa—, låglöne—, trafik—, mark—, social—, moral—, sexual—, hygienkontroll—, skol—, hälsa—, ras—, arbetsmarknads—, utrikes—, handels—, kommunSAMMANNASLAGNING—, försörjnings—, atomforsknings—, ungdoms—, pensions—, produktions—, press—, säkerhets—, sjöfarts—, budget—, konsument—, miljöfrågor och många, många fler.»

I nr. 3 — 1972 var hovedartikkelen Finn Erik Vinjes foredrag «Språket — et sosialt fenomen», og i samme nr. anmeldes «Isländsk-svensk ordbok» og årsskriftet «Språk i Nor-den 1972», sammen med «Språket i Jönköping», så det er tydelig at den svenska språknemnda ikke bare er opptatt av «hög-svensk».

Bengt Sigurd konstaterer i nr. 4 — 1972 at «språkvård är inte någon hjärtesak för svenska folket i dag ». Han har til og med hørt en student uttale «att språkvord var ett av etablissemangets redskap för att hålla massorna i schack». I sin artikkel omtalas han likevel viktige oppgaver innenfor «språkvård och språkforskning». Ett problem kaller han «Cocktailparty-effekten i informations-utbudet». Det dreier seg om problemet med å få ut informasjoner til folk. For å få andre i tale må man ta stadig sterkere virkemidler i bruk, og dette blir som i et coctailparty der alle snakker høyere og høyere for å bli hørt. Til slutt nærmer det seg fullstendig kaos. Et konkret eksempel er at flere svenske leger ikke var blitt oppmerksomme på at et bestemt legemiddel kunne være skadelig for gravide kvinner, før dette blei tatt opp i et populært fjernsynsprogram. Meldinga om de eventuelle skadevirkningene hadde tidligere drukna i all legemiddelreklamen!

Samme nr. av tidsskriftet inneholder også en utførlig anmeldelse av Finn Erik Vinjes bok: «Svecismer i moderne norsk.»

I nr. 2—1973 ser vi at også Sverige (naturligvis!) har sin politiske sjargong. Gunnar Ljusterdal skriver om «Språkvård i riksprotokollet?» (om stenografenes arbeid i den svenska riksdagen), og spør bl.a.: «Nej, vem ville säga: «Jag anser att frågan genast måste utredas»? Det blir oneklig mycket större tyngd över: «Enligt mitt personliga förmenande är det det av behovet påkallat att en utredning

SPRÅKLIG SAMLING

Redaktør: Ivar Grotnæss
Frøhsgt. 3-5, Oslo 3 —
Tlf. (02) 46 78 97

Velkommen til landsmøtet!

I forrige nr. av *Språklig samling* gikk det ut innbydning til landsmøte i laget vårt.

I skrivende stund er det ikke kommet mange påmeldinger på førehand, men dette er lite å undre seg over etter som landsmøtet i laget ikke hører til de store folkemøter.

På annet sted i bladet vil leserne finne 2-årsmeldinga som gir et kort oversyn over de viktigste sakene laget har arbeidd med sia forrige landsmøte i 1971. Meldinga vil trulig syne at lagsverksemda har vært holdt godt oppe i de 2 siste åra, jamvel om vi har stridd med mange vansker imot- og medgang.

Særlig gledelig er det at laget har fått fast fotfeste i Norsk språkråd, der vi vil komme til å spille ei viktig rolle i tida framover. Arbeidet med ny rettskriving har såvidt tatt til, og kampen om ny målbunad for norsk kan komme til å bli både hard og lang..

I denne situasjonen er det på sin plass at vi får drøfta hvor vi står, og derfor blir dette ei hovedsak på landsmøtet.

Men vi har som vanlig mange mindre lagsaker på dagsordenen. Særlig gjelder det valg på nye folk til å ta over roret i kommende 2-årsperiode. Her er i det hele arbeid nok for den som har tid og krefter til å ta et tak for ei god sak.

Med dette ønsker vi vel møtt til landsmøtet 30. september 1973.

Ivar Grotnæss

utan dröjsmål kommer till stånd beträffande det föreliggande frågekomplex.»

Ellers kan vi i samme nr. av bladet lese at men «Institutet för svensk språkvård» i 1973 svarte på 1300 språklige spørsmål, var tallet i 1972 kommet opp i 7000.

«Språknytt». Meldingsblad for Norsk språkråd. Adresse: Drammensveien 158, Postboks 265, Skøyen, Oslo 2.

LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

Medlemspengar, kr. 20,— pr. år.
Postgiro 16 378.

Formann:
Ivar Grotnæss,
Frøhsgt. 3-5, Oslo 3, tlf. (02) 46 78 97.
Kasserer: Johs. Fosså, Postb. 636, Oslo 1.

Toårsmelding

oktober 1971 – september 1973

Sentralstyret.

På landsmøtet i Landslaget for språklig samling 3. oktober 1971 i Oslo blei disse valgt til medlemmer av Sentralstyret:

Ivar Grotnæss, formann
Rakel Seweriin, nestleder
Tore Moen, sekretær
Johs. Fosså, kasserer
Gunnar Horverak
Ivar Hundvin
Olav Tveitan

Varamenn:
Vidar Guldal
Jakob Skauge
Lars Vikør

Tore Moen gikk ut av laget året etter og blei erstatta i Sentralstyret av Alfred Kvalheim, som blei valgt på Landsmøtet 1972. Samstundes blei Gunnar Horverak sekretær. Etter Landsstyremøtet 1972 gikk Olav Tveitan ut av laget, og Vidar Guldal tok over hans plass i Sentralstyret.

Sentralstyret har hatt 10 møter i 2-årsperioden, men har i tillegg til dette vært samla så mange som råd var hver gang bladet skulle distribueres uten at disse samlingene har vært registrert som formelle møter.

Nyt fra Sprognævnet. Adresse: Dansk Sprognævn, Vester Voldgade 115³, DK-1552 København V. Man kan tegne abonnement ved å betale inn d. kr. 2,— en gang for alle til postgirokonto 10 17 20 (København).

«Språkvård». Adresse: Institutet för svensk språkvård, Box 2056, S-103 12 Stockholm 2. Postgirokonto 19 74 75-7 Stockholm C. Abonnementet koster sv. kr. 14,— for året ved direkte abonnement.

Tårsmelding 1971–73

Over fra forrige side

Protokollene viser at Sentralstyret har drøfta om lag 60 saker. Protokollene er til vanlig blitt sendt Landsstyret med høve til å uttale seg.

II LANDSSTYRET

Disse blei valgt til medlemmer av Landsstyret på landsmøtet 3. oktober 1971:

Magne Aksnes
Halvor Dalene
Leif Egerdal
Ola Halvorsen
Vidar Jetne
Tomas Refsdal
Egil Røssaak
Jakob Skauge
Lars Sødal
Einar Tønnessen

Varamenn:
Aagot Aavik
Reidar Aavik
Reidar Bækkelund
Haldor Heldal
Svein Hofseth
Kåre Holt
Arne Kielland
Alfred Kvalheim
Knut Kvigne
Torkel Magnusdal
Eilif Nordseth
Knut Opheim
Olaf Røinås
Gustav Saastad
Håkon Arnljot Sukke
Brynjulf Tangen
Jon Vidar
Helge Ytrehus
Birger Øverås

Av disse har Torkel Magnusdal meldt seg ut av laget. Landsstyret har vært samla til møte 29. oktober 1972. På møtet blei disse sakene drøfta: Årsmeldinga for 1971/72, regnskap, landslaget og Språkrådet, skriv til Språkrådet, organisasjonssaker og valg. Til valgnemnd for landsmøtet 1973 blei valgt Olav Tveitan og Ivar Hundvin. Sentralstyret har vedtatt at Alfred Kvalheim trer inn i valgnemnda istedenfor Olav Tveitan som har meldt seg ut.

III VIKTIGE LAGSSAKER

a) *Landslaget for Språklig samling og Norsk språkråd*

I Sentralstyremøte 25. november 1971 ved-

tok Sentralstyret å foreslå Ivar Grottnæss og Magne Aksnes som lagets representanter i Norsk språkråd, med Ola Halvorsen og Jakob Skauge som personlige varamenn. Alle 4 blei oppnevnt av departementet for en 4-årsperiode. Ola Halvorsen har deltatt i ett møte i Språkrådet som varamann for Ivar Grottnæss. Magne Aksnes har deltatt i alle møtene i Språkrådet i denne perioden etter at det blei skipa i 1972.

Arbeidet i rådet har vært krevende da saksnemnda der er stor. De største sakene Rådet har tatt standpunkt til i den tida det har vært i virksomhet, er: spørsmålet om liberalisering av formverket i norsk i elevenes skriftlige arbeid, valg av opplæringsmål i skolen, pris for fagprosa, informasjonsarbeidet. Rådet har avgitt uttalelser i enkeltsaker, lovframlegg og interne arbeidssaker. Den virkelig store saka, rettskrivingsspørsmålet, som et arbeidsutvalg nå ser nærmere på, er såvidt påbegynt. Uttalelse om framlegg til ny lov om målbruk i statstjenesta er den mest aktuelle saka høsten 1973.

Representantene for landslaget har heile tida hatt et nært samarbeid med Sentralstyret og Landsstyret om arbeidet i Språkrådet.

b) *Uttalelser om språksaker.*

Sentralstyret har prøvd å gjøre lagets syn gjeldende gjennom påverknad på ulike instanser som steller med språket. Denne påverknaden har skjedd blant anna ved brevskriving eller personlig kontakt i ymse saker. Til Kirke- og Undervisningsdepartementet har Sentralstyret sendt brev om departementets rundskriv til skolene om moderate og radikale former i norskundervisninga i grunnskolens bokmålsopplæring. Laget har avgitt uttalelse om St.melding nr. 84(70/71) om undervisning i radio og fjernsyn.

Etter landsstyremøtet 1972 blei det sendt en uttalelse fra laget om Språkrådets arbeid med rettskrivingsspørsmålet.

Sentralstyret har sendt en uttalelse til Forbrukerrådet om språkbruken i Forbrukerrapporten. Svaret var lite tilfredstillende, og oppfølging av denne saka er under vurdering. Uttalesene er trykt i bladet.

c) *Tidsskriftet «Språklig samling»..*

«Språklig samling» er kommet regelmessig med 4 nr. i året i 2-årsperioden. Hvert nr. har vært på gjennomsnittlig 16 sider. Dette blir samla over 125 sider, og rekord i sidetall sammenlikna med tidligere 2-årsperioder. Likevel er det lite tilfredstillende at laget ikke har makta å få ut t.d. 6 nr. pr. år, som har vært et ønske fra medlemmene i mange år. Tidsskriftet er tyngste børa på lagets

økonomi, og før økonomien i laget blir bedre, er det ikke råd å gå til auke i antall nr. pr. år.

Opplaget har ligge i overkant av 2000 pr. nr.

Redaktør har vært Ivar Grotvæs, og redaktøren har kunnet glede seg over stor interesse for bladet fra mange flittige bidragsytere. Det er derfor ikke skort på stoff som er flaskehalsen i utgjøringa av «Språklig samling».

d) Litteraturprisene

Laget har regelmessig gitt ut litteraturpris for hvert år i 2-årsperioden. Prisen for 1972 blei tildelt forfatteren Hans Børli, og for 1973 biskop Monrad Norderval. I samband med utdelingene har laget fått god presse, samstundes som vi har kunnet støtte opp under dikting med radikale former i bokmål og med slik språkføring som laget legger vekt på. Sentralstyret har sett dette som ei viktig side ved lagsarbeidet, jamvel om det tar mye tid og krefter både å finne fram til høvelige kandidater og avvikle sjølve arrangementa.

e) Økonomien i laget

Dette spørsmålet er vanskelig for landslaget liksom for alle som driver organisasjonsarbeid i vår tid. I tillegg til medlems- og bladpengene har laget kunnet glede seg over mange solide pengegaver fra trufaste tilhengere. Det er heilt klart at uten gavemidlene ville ikke laget ha vært i stand til å holde virksomheten oppe. Samstundes setter økonomien grenser for videre ekspansjon i lagsarbeidet. Sentralstyret vil nytte dette høvet til å sende en særskilt takk til alle som har ytt pengegaver i 2-årsperioden. En søknad til Kirke-og undervisningsdepartementet om støtte til ut-

ging av nytt småskrift fikk et positivt utfall. Laget fikk kr. 8.000,— til dette arbeidet våren 1973.

f) Andre lagsaker

Sentralstyret har søkt å sette i gang en verveaksjon for å få flere medlemmer. Til nå har ikke aksjonen vært resultatrik. Medlemsavgang og -tilgang har stort sett oppveid hverandre i 2-årsperioden. Her må større innsats og godvilje til fra alle som trur på framtida for samnorskanken i vårt land.

Sentralstyret har sendt brev til Statens bygge-og eiendomsdirektorat om hjelp til å få kontor plass i Oslo. Svaret er negativt. Dette er et svært vanskelig spørsmål for laget. En kan ikke vente at det skal være mulig å drive et lag uten skikkelig plass. Helst burde det være mulig for laget å få lite grann kontorhjelp.

Sentralstyret gav i 1972 ei fråsegn om EF-spørsmåle. (kjengitt i bladet nr. 1 1972)

Sentralstyret har svart på forespørsel om lagets syn fra utlandet. Ellers har laget sendt ut en god del opplysningsmateriale i 2-årsperioden, både til innland og utland.

Ellers har Sentralstyret mottatt relativt mange brev fra medlemmer. Slike brev er alltid blitt referert i Sentralstyret, og i flere saker har henvendelse ført til konkrete vedtak i språksaker. Korrespondansen har vært etter måten stor, og formannen i laget har ikke makta å gi svar så snøgt og greit som en kunne ønske. Det er nettopp slike henvendelser fra medlemmene som tyder på ekte interesse for språkspørsmål og ikke minst for det synet Landslaget for språklig samling målbærer.

Oslo, 1. september 1973

For Landslaget for språklig samling
Ivar Grotvæss (sign.)

Regnskap for 1971 og 1972:

INNTEKTER	1971	1972	UTGIFTER	1971	1972
Medlemspenger	kr. 6.085,50	kr. 7.365,00	Bladet	kr. 9.312,80	kr. 6.981,80
Gaver	« 3.381,70	« 2.275,25	Porto	« 1.268,71	« 843,50
Bladpenger	« 120,00	« 566,00	Materiell	« 661,95	« 623,85
Annonser	« 250,00	« 450,00	Ymse	« 283,10	« 209,00
Ymse	« 133,50	« 10,00	Akvarell		« 300,00
Refusjon av moms		« 1.292,80	Sum	kr.11.526,46	kr.18.958,15
Overføring fra		« 340,00	Balanse overført	« 491,50	« 3.832,40
Oslo-laget			Sum	kr.12.017,96	kr.12.790,55
Sum	« 9.970,70	kr.12.299,05			
Balanse fra forrige år	« 2.047,26	« 491,50			
	kr.12.017,96	kr.12.790,55			

Regnskapet for første del av 1973 vil bli lagt fram på landsmøtet

Har målreisningsarbeidet stranda?

Av sivilingeniør LEIV TORVUND

Då dansk på 1400-talet vart riksmål her i landet, hadde det gamle norske skriftspråket alt i eit par hundre år vore i oppløsing og var blitt oppblanda med tysk og svensk. Ved at dansk vart kyrkje- og skulemål, kom det etter kvart også inn ein heil del av danske ord i talemålet, mest i byane, men ikkje så lite utover i bygdene heller.

I tida etter 1814 voks tanken om å gjenreisa det gamle skriftspråket fram, og Ivar Aasen kom til å stå sentralt i dette arbeidet. Ved «Det norske Folkesprogs Grammatik» (1848) og «Ordbog over det norske Folkesprog» (1850) la han eit solid vitskapleg grunnlag for målreisinga. Men han var ikkje berre vitskapsmann. Han var og språkpolitikar, og det var han som staka ut den kursen som målreisningsarbeidet seinare i det store og heile har fylgt.

Etter hans mening var talemålet i store delar av landet blitt «forvanska» ved dansk påverknad. Men han ville gjenskapa eit reint og ekte norsk mål, og for å greia dette valde han å byggja på dei «ekte» dialektane han ennå fann i visse delar av landet. Men også desse måtte reinsast for ord av framandt opphav.

Ut frå dei nasjonalromantiske straumdraga som rådde på den tida, er det ikkje vanskeleg å skjøna denne tankegangen. Men i dag er det rimeleg å sjå det noko annleis. Målreisningsarbeidet var eit naturleg framhald av den politiske frigjeringa. Det var meaningslaust at norske ord og uttrykk ikkje skulle kunna nyttast i norsk skriftspråk. Vidare må det leggjast stor vekt på den sosiale verknaden ved at kløfta mellom tale- og skriftspråk vart mykje mindre.

Men Aasen gjekk så langt at han for fleiretalet av nordmenn skapte ei kløft den andre vegen, og det har seinare vore ei stor hindring for nynorsk.

Hansaveldet, svensk og dansk herredøme og innvandring av mange slags fagfolk utanfrå er historiske kjensgjerningar som har sett store merke etter seg på mange områder, også i språket vårt. Vi kan lika det eller ikkje, men dette er like mykje ein del av vår soge som at norske vikingar nokre hundreår tidlegare herja i store delar av Nordvest-Europa og tok med seg heim mange slags impulsar som var med på å utvikla vår kultur.

Om det skulle vera råd å få bort denne påverknaden språket hadde fått utanfrå gjennom dei siste 500-600 åra, måtte det i alle

fall føra eit langt steg attende i utvikling og skapa store tomrom i ordforråd og uttrykksmåtar.

I nynorsk har ein freista å bøta på dette med eit stort ordlagingsarbeid. For eit levande språk er det ein heilt nødvendig prosess å skapa nye ord, og mange nytteige og velklingande ord som nå også er vanlege i bokmål, er skapt i nynorsk. Men det er og blitt laga ein heil del «bokmål» i odiøs tyding.

Nasjonalismen og den glødande idealismen som dreiv fram målreisningsarbeidet den første tida, er i dag kjølna. Det som nå er avgjerrande for dei fleste, er ikkje om språket i alle delar er rotekte norsk, men om det er ein praktisk og god reiskap for den funksjonen det skal fylla. Det er ikkje nok å ha eit godt skjønnlitterært språk med poetiske rikdomar. På stadig fleire områder krevst det å kunna uttrykkja fine nyansar med stor stringens, og i så måte er nynorsk framleis lite utvikla. Dette er utan tvil ein vesentleg grunn til at nynorsk har nådd lite fram i yrkeslivet utanom primærnæringane.

Men paradoksalt nok er viktigaste hindringa for vidare utbreiing av nynorsk ei fylgje av sjølv målreisningsarbeidet: oppnorskinga av bokmålet. Dette, som fram til 1907 var reint dansk, er i dag eit norsk mål som for fleirtalet av nordmenn kjennest meir naturlig enn nynorsk. Haddé dette målet eksistert på Aasens tid, ville det knapt vore grunnlag for noko målreisingarbeid. Ei så sterkt utvikling i norsk lei som bokmålet har gått gjennom, er utenkjøleg utan påverknad frå nynorsk, og ut frå ei heilskapsvurdering er dette kanskje det største resultatet av heile målstrevet.

I dag, snart 90 år etter at Stortinget gjorde vedtaket som jamstelte «det norske folkesprog», er det vel klart for dei fleste at nynorsk si nåverande form aldri vil nå det målet som pionerane sette seg: å få den innført som einaste riksSpråk. På den andre sida er det lite som tyder på noka stor endring i dei posisjonane som er nådd. Dermed har språkutviklinga kjørt seg fast, og om det ikkje vert gjort noko som radikalt endrar situasjonen, er det duka for målkøyving og vidare målstrid så langt ein kan augna framover.

Men er ikkje målstriden etter kvart blitt ein rutine, — eit slag spel der det gjeld å ta flest mogleg stikk frå motparten —, utan at ein tenkjer over om det eigentleg er noka større reell usemje? Er det ikkje på tide å stoppa

opp og tenkja over om det som nå skil bokmål og nynorsk eigentleg er verdt ein vidare målstrid?

Desse skilnadene er meir symbolske enn reelle, og dei viser seg serleg i personlege pronomen, i ubestemte artiklar og i ein del bøyingsformer. I offisielt bokmål er praktisk talt heile det nynorske ordtilfanget godteke, medan ein del vanlege ord i bokmål framleis er tabu i nynorsk. Elles finst det ein del rudimentære ortografiske ulikskaper, men det er knapt grunnlag for å tala om to ulike språk, — berre om variantar av det same.

Og likevel ser det ut til at det avgjerande steget frå to til eitt mål er langt unna. Ordet samnorsk har nok skræmt mange. Ikkje heilt utan grunn er det på begge sider ei redsle for å verta påvinga eit stillaust blandingsmål. Språktvang har ein vond smak for dei fleste. Vi har eit så intimt forhold til morsmålet at språklege påbod kjennest som inngrep i vår personlege integritet. Men vi let oss sterkt påverka av det språkmiljøet vi lever i.

Påverknad — ikkje påbod — det er eit nøkkelpunkt på vegen mot det målet vi vel alle i prinsippet vedkjänner oss: eitt felles skriftspråk. Dette er då og grunnlaget for eit forslag eg her vil leggja fram. Med ein gong kan det synast svært radikalt, men ved nærmare ettertanke er det kanskje berre å hausta ei mogen frukt:

Ta bort alle formelle, kunstige stengsler som skil bokmål og nynorsk. Kom ikkje med nye forbod eller påbod, men ta alt måltilfang frå begge målformene og still det til fri disposisjon for alle, og kall dette norsk.

Ein måtte då ty til den velkjente utvegen med valgfrie former. Ein del heilt uturvande skilnader i stavemåtar måtte kunna tas bort. Men elles måtte prinsippet vera at der vi har ulike ord- eller bøyingsformer i dei to målformene, skulle desse setjast opp som jamstelte alternativ. På denne måten vil vi formeldt koma fram til eitt mål, mens ingen likevel vert tvinga til å endra språket sitt.

Forslaget kan sjå ut som eit stort formalistisk sjølbedrag: Vi skal i namnet få eitt språk, men likevel skal begge formene halda fram som før. Ja, — men det er ein viktig skilnad frå tidlegare: Ingen treng å endra språkforma si, men ord og vendingar vil kunna veljast friare frå eit større sams forråd. Dette må etter kvart føra fram til at dei to målformene gror saman til ein heilskap, — til eitt språk som vil vera rikare og betre enn noko av dei to var kvar for seg.

Mange vil kanskje vera redde for at dette skal øydeleggja språksansen og skapa eit smaklaust mål. Dette trur eg vi kan ta med ro.

Stikkordet engelsk skulle vera svar nok. Visst vil vi nok som før få sjå ein heil del därleg språkføring. Men det er dei gode stilistane som skaper dei føredøma som vert ståande.

Vi må nok «slita» med parallelle, valgfrie former. Men dette er då eit stort framsteg framfor to skilde språk.

Kvífor skal elles plent alle tala og skriva heilt likt? Vi vil då ikkje ha eit flatt sjablongspråk?

Språktifanget må vera så veldefinert at det aldri treng å vera tvil om kva vi meiner. Men det må og vera så rikt og variert at det er råd å skapa ein personleg stil med den valoren vi tykkjer høver for det temaet vi omtalar. Vi må og kunna venta at den språkbunaden vi gjev meiningsane våre blir respektert på linje med vår påkledning.

Men det trengst og eit stort utvalg av kjen-slemessig nøytrale ord med heilt presise tydingar, slik at vi på ulike område kan uttrykkja oss nøyaktig, utan fare for mistydingar. Kor mange av desse orda som er rotnor-ske, og kor mange som opphavelig kjem frå dansk, tysk, arabisk, polynesisk eller frå andre språk, det er ikkje så avgjerande. Det får språk-granskarane halda greie på. Morsmålet vert ikkje ringare om vi veit at ein del av det er sameige med fleire andre land, eller med heile verda, slik og store delar av vår kultur ellers er det.

(Denne artikkelen stod som kronikk i Aftenposten 10.4.-73).

Gaver til Språklig Samling

«H. O.» Bergen kr. 20,— L. Sødal, Lørenskog kr. 60,— R. Berli, Åmli kr. 30,— M. Tiller, Halden kr. 10,— N. Vorren, Neiden kr. 10,— J. Skauge, Eidsvoll kr. 180,— L. Roer, Ås kr. 50,— I. Hundvin, Drammen kr. 50,— R. Thorsen, Hokksund kr. 20,— E. Hofset, Oslo kr. 20,— B. Rongen, Drøbak kr. 10,— N. Galdal, Terråk kr. 10,— A.S. Jacobsen, Borgheim kr. 25,— J. Valved, Y. Laksevåg kr. 50,— L. Myklebost, Skien kr. 100,— E. Olsen, Feda kr. 20,— Aa. Løvland, Arendal kr. 5,— H. Dalene, Bø kr. 100,— O. Langvand, Nordfjordeid kr. 20,— O. Kyllesø, Oslo kr. 20,— J. Moe, Støren kr. 10,— S. Benum, Oslo kr. 50,— O. Løvsletten, Elvebakken kr. 20,— O. Langeland, Skien kr. 30,— E. Lande, Bygland kr. 30,— O. F. Singstad, Fannrem kr. 20,— O. Dalgard, Jar kr. 5,— A. E. Oldem, Fredrikstad kr. 100,— H. M. Vesaaas, Y. Vinje kr. 105,— P. Ekker, Levanger kr. 20,— J. O. Hansen, Oslo kr. 30,— Å. Aakvik, Levanger kr. 100,— O. Åse, Eidsvoll kr. 30,— A. Nesland, Neslandsvatn kr. 20,— O. B. Flakne, Melhus kr. 10,— G. Horverak, Fagerstrand kr. 10,— E. Sørli, Simensbråten kr. 30,— A. Ørsal, Surnadal kr. 50,—

Framifrå norsk

Av H. NYGARD

Frå eit rikssynspunkt er det ingen her i landet som er tent med den nåverande nynorsknormalen, som langt ifrå er noen riksnormal på alle punkt. M.a. setter han opp eit skille mellom sterke og veike gjerningsord som nok fins i visse deler av landet, men ikke overalt. I Solør t.d. bøyas de sterke gjerningsorda etter dette mønsteret: aka-eker, dey-deyer, dra-dreger, ta-teger, bæra-bær, be-ber, skjæra-skjær, finna-finner, vinna-vinner, vel-ja-veler, fortelja-forteler ovs. Det er berre de sterke gjerningsorda som har rotutlyd på r, som er utan ending i nåtid. Ellers har de endinga -er og i visse tilfelle omlyd.

Dette mønstret er høveligere i ein nynorsk riksnormal. Dette er former vi finner på gammalnorsk, det er former vi finner i målførom her i landet i dag, det er former som både Ivar Aasen og Vinje brukte. La oss sjå på ei lita ordliste etter Vinje. Dessverre er ordninga ikke alfabetisk. (Men det går lell.)

synger

— han synger: —
Vinje, Dølen 9 1862 s 33

renner

— Det er så blodet — renner av honom —
Vinje, Dølen 9 1862 s 33

forteler

— idet han forteler —
Vinje, Dølen 8 1862 s 29

lider

— naar han finner at sjuklingen lider
av turkesjuke —
Vinje, Dølen 8 1862 s 30

vrider

— at han altid vrider ut ein annan
krok i tala si —
Vinje, Dølen 8 1862 s 29

— her er det hunden ligger nedgraven —
Vinje, Dølen 8 1862 s 31

vekser

— vekser på steingrunn —
Vinje, Dølen 8 1862 s. 31

— men eg tekjer det uppatter —
Vinje, Dølen 8 1862 s 31

— det ligger nær, — Ja, det ligger
tidt so nær, —
Vinje, Dølen 8 1862 s 31

tyter..

— han er so ilter, at hans sanne meinung
tyter ut —
Vinje, Dølen 8 1862 s 31

læter

— det læter nokot løglegt dette —
Vinje, Dølen 8 1862 s 32

leter..

— naar han leter guten liggja —
Vinje, Dølen 6 1862 s 21

fiskens dreger

Vinje, Dølen 6 1862 s 21

— men alt dette politiske villstyre, som
legger —

Vinje, Dølen 6 1862 s 21

han eiger

Vinje, Dølen 6 1862 s 21

han leser for maten

Vinje, Dølen 6 1862 s 22

ellers siter han

Vinje, Dølen 6 1862 s 22

eter

— og eter sild —
Vinje, Dølen 6 1862 s 22

adelen siter inne med serretter

Vinje, Dølen 6 1862 23

theateret henger så ihop med tungemalet

Vinje, Dølen 6 1862 s 24

gjelder

— det gjelder derfor at hava tolmod —
Vinje, Dølen 6 1862 s 24

slaa inn på den liveveg, som ligger i lagnaden

Vinje, Dølen 6 1862 s 24

setter

— denne svenskestrid, som alle slikein
ilhug seter i —

Vinje, Dølen 7 1862 s 25

— det gjelder — at finna seg ein dam —
Vinje, Dølen 7 1862 s 25

driver

— du — driver som eit fe —
Vinje, Dølen 7 1862 s 26

— det er ingen einstyrande konge, som
driver sit folk til slikt —

Vinje, Dølen 7 1862 s 28

— han steler Herrens gode dag —
Vinje, Dølen 7 1862 s 26

bryter.

— og bryter upp av nytt det stykke jord —
Vinje, Dølen 7 1862 s 26

sliter

— du liksom sliter av den eine song —
Vinje, Dølen 7 1862 s 26

henger

— henger — i tome lufti —
Vinje, Dølen 8 1862 s 29

stiger

— sosnart det stiger ned på jordi —
Vinje, Dølen 8 1862 s 29

— naar mannen aldri dreger på
smilebandet —

Vinje, Dølen 8 1862 s 29

eiger

— den, som eiger dei største Aandsevni —
Vinje, Dølen 2 1862 s 7

— men ein spottande baktanke eiger han
ikki det slag til —

Vinje, Dølen 5 1862 s 18

lyter

— nei, eg lyter no stela —
Vinje, Dølen 2 1862 s 7

krever

— Det krever vel visdom det, —
Vinje, Dølen 2 1862 s 7

spenner

— det er du, som spenner, —
Vinje, Dølen 2 1862 s 7

henger

Hatet henger ihop med
Vinje, Dølen 2 1862 s 8

Vitenskapen, som finner upp det eine
Vinje, Dølen 2 1862 s 8

leser

Til fagrare kven di du leser um, —
Vinje, Dølen 4 1862 s 13

bleser

— naar stormen blæser hardt.
Vinje, Dølen 4 1862 s 13

— som han finner i sandhaugen eller i stein
Vinje, Dølen 4 1862 s 13

— Morganbladet teker det alt iforsvar
Vinje, Dølen 4 1862 s 13

— naar eg leser Morganbladet —
Vinje, Dølen 4 1862 s 13

legger

— det svenske folkevit legger seg imellom —
Vinje, Dølen 4 1862 s 13

— um det vidtgripande Tyskland fyrst teker
Danmark og —

Vinje, Dølen 4 1862 s 14

ligger

— som ligger nær —
Vinje, Dølen 4 1862 s 15

— men der ligger inkje vondt i dette —
Vinje, Dølen 4 1862 s 15

— so ligger den tanken nær —
Vinje, Dølen 4 1862 s 16

svam

han svam yver vatnet
Vinje, Dølen 5 1862 s 18

dreger

— reint dreger til seg heile min hug
Vinje, Dølen
Oslo 1971

feller

— feller meg tungt at riva meg laus
Vinje, Dølen
Oslo 1971

skriver

Om eg derfor ikki skriver so myket
som før —
Oslo 1971
Vinje, Dølen

finner

— Du finner deg nokso vel i denne
vatsdropen din i dette havet.
Dølen III Årg. 1862

ligger

— som ligger i blodet, —
ligger det ikki i naturen —
Vinje, Dølen 1971

dreper

Det er tankemengdi, som dreper ordet
Vinje, Dølen 1862 s 23 sp 2

teker

han teker det 6te bodord so lett —
Oslo 1971

— dreger den eine — den andre med seg
Vinje, Dølen 1862 s 3 sp 2

— dreger ihop —
Vinje, Dølen 1 1862 s 3

— for det ligger slik ein fridomstanke i det
Vinje, Dølen 1862 s 3

sitter

— for honom, som heime siter
Vinje, Dølen 1 1862 s 3

verper

Frankriket kan ikki drepa høna, som
verper gull-egg.
Vinje, Dølen 1 1862 s 3

— det veike i mannanaturen siter i
slike storfolk og

henger

— henger ihop med so mange ting —
Vinje, Dølen 2 1862 s 6

— han siter — i.
Vinje, Dølen 2 1862 s 7

grever

Men naar ein vitenskapsmann —
grever seg ned —
Vinje, Dølen 2 1862 s 7

— men eg eiger tolmod til at venta
— for daa eiger tanken jord
Vinje, Dølen 5 1862 s. 19

velter

— at froda velter or munnen —
Vinje, Dølen 5 1862 s 19

griper

— som aldri griper til slike stygge
uttydingar —
Vinje, Dølen 5 1862 s 19

— det henger ihop på det beste
Vinje, Dølen 5 1862 s 20

— stender og feller med honom.
Vinje, Dølen 5 1862 s 20

Er det noen, som etter å ha lesi denne lista
over sterke gjemingsord, kan vera i tvil om
hva det vil ha å seia for språkutviklinga her
i landet — og for språkfreden —at ein fortset
mulig kvitter seg med ein normal som det
ikke er noa framtid i. Og hva har det ikke å

seia for målföringa i nynorske tekster! (På
grunn av stuttformene halter desse idag.) Og
hva har det ikke å seia for ungdom som skal
skrive nynorsk sidemålsstil!

H. Nygard

Bokmelding

OM BY- OG BYGDEKULTUR

«Næreramfunnet i historisk lys».

Universitetsforlaget, 1973.

I femti år har tidsskriftet «Heimen» vært talerør for Landslaget for bygde- og byhistorie. Dette samorganet for alle lag og personer som arbeider med lokalhistorisk stoff, har som målsetting å vekke, stimulere og rettleie leserne. I jubileumsåret har styret i landslaget gitt ut en representativ samling artikler fra tidsskriftet i bokform. Ei nemnd med vitenskapsfolk har ansvaret for utvalget, og dosent Halvard Bjørkvik har vært formann i redaksjonsnemnda.

Den vitenskapelige kvalitet og den faglige og pedagogiske verdi av utvalget er stor. Knut Liestøl skriver om gransking av norsk ættetradiasjon. Magnus Olsens uovertrufne innføring i stedsnavnforskning er endelig blitt tilgjengelig for alle interesserte. Andreas Holmsen gir et greitt oversyn over skatter fra dansketida, og om matrikkel og skyld. Gunnar Tanga forteller om lekmannsforkynning i noen austlandsbygder i forrige hundreåret. Om rikshistorie og lokalhistorie skriver Halvdan Koht, og om overgangen fra lensstyre til embetsstyre gir Stein Tveite et utmerket innblikk. Ottar Dahl vurderer sosial historie, mens Knut Kolsrud tar for seg etnografi, sosiologi og lokalhistorie. Hilmar Stigum skriver om etnologien som fag og om garden som etnologisk forskningsfelt. K. Heuand Hansen gir utgrieing om føderådsordningen, og Johan Tønnessen skildrer en byhistorikers mange problemer. Jørn Sandnes gir oss gode kilder til busettingshistoria i eldre tider, og Kåre Lunden tar for seg det interessante forholdet mellom gardsnavn og størrelsen på gardene. Andreas Ropeid vurderer framstillingsmåten for den som vil skrive kommunalhistorie. Ellers er det jordbruk og gardstrodisjoner som blir vudert i artikler av H. Bjørkvik og Lars Reinton. Axel Coldevin skriver om fisker, kremmer og proprietær, og Knut Mykland legger fram en studie over stillstanden i folketallet på 1700-tallet.

I tillegg til alt dette verdifulle stoffet, er det også blitt plass til en rekke artikler der kjente lokalhistoriske skribenter forteller om praktiske erfaringer i forbindelse med arbeidet sitt. En av dem våget seg første gang i kast med lokalhistorisk arbeid etter å ha hørt prof. D. A. Seip gi råd til noen kursdeltakere om å gjøre en innsats for heimbygda si på denne måten. Denne rimelige boka på 250 sider gir inspirasjon på mange slike felter som folk i by og bygd kan ha glede av å studere nærmere.

Reidar Bækkelund.

TALEMÅLSNORMERING

Våren -73 opplevde vi en intens debatt i «Arbeiderbladet» om talemålsnormering på grunnlag av en stimulerende kronikk av professor Finn-Erik Vinje, gjengitt i «Språklig Samling» nr. 1 - 1973.

Vi tar med et fyldig utvalg av klipp fra debatten og håper at vi med dette kan få fram hva striden stod om. Heile debatten er trykt i boka «Ny målstrid», redigert av Geir Wiggen, Forlaget Novus, Oslo 1973.

Ragnvald H. Taule:

Kvifor er det då så viktig å læra elevane å brukar normert talemål? Her viser Vinje til den samfunnsutviklinga som har gått føre seg med stadig aukande fart i etterkrigstida: sentralisering og avfolking av utkantstrøk. Folk som må flytta til ein annan stad, kjem gjerne i ein situasjon der dei må endra talespråket sitt, hevdar Vinje. Det same gjeld pendlarane. Forfattaren snakkar om bevisst forandring av språkvanar, justeringar som er nødvendige for å gjera seg forstått, som det heiter ein stad i kronikken.

Det er altså på grunnlag av samfunnsanalyse Vinje går inn for talemålsnormering og skuleoppplæring i dette emnet. Han har sett i kva lei samfunnsutviklinga går. «Våre dager kjennetegnes av sosial og geografisk bevegelighet i befolkningen», som han seier. Dette kan registrerast som faktum. Ein kan også registrere at mange legg om talemålet sitt meir eller mindre i visse høve, men her nøyser ikkje Vinje seg med registrering. Han hevdar at dei må og bør gjere det av klare og fornuftige grunnar. Normalisert tale lettar kommunikasjonen og synest dessutan å ha en viss eigenverdi, etter Vinjes mening: det kan vera greitt å vita kva som «eigentleg» er rett. Vinje innleier med å visa nokre eksempel på tilfelle der språkbrukarane har eit rimelig krav på råd og rettleiing, f. eks. ved problem med uttale, trykk og aksent. Sett frå kommunikasjonssynsstad må desse «problema» seiast å vera bagatellmessige. I denne samanhengen fell det naturleg å tenkja på riksmålsmannen Carl Keilhaus kommentar til spørsmålet om visse ord er norske eller ei, dvs. om dei fanst i gamalnorsk eller har kome inn i språket i nyare tid. Om dette seier han ganske enkelt: «Hva pokker spiller det for rolle?»

At det er nødvendig og bra å endra talemålet sitt i visse situasjoner er grunnlaget for Vinjes resonnement, det som er gitt som udiskutabelt. Diskusjonen kan såleis gå over til spørsmålet om kva konsekvensar dette må få f. eks. for skuleoppplæringa. Men det er mange som ikkje vil ta imot Vinjes invita-

sjon til ein slik «kontrakt» om emnet. Vinje reknar merkeleg nok med å ha brei støtte for synsmåtane sine innan målrørsla: «Det er først i våre dager at nynorskfolk for alvor har tatt opp spørsmålet om talemålsnormering», seier han. Slik orda feil her må lesarane få inntrykk av at målrørsla ser på normering av talemålet som noko positivt og bra slik Vinje sjølv gjer, men det er nærrare det motsette som er tilfelle. Artikkelen er såleis nok villeiande på dette punktet. Noregs Mållag og Norsk Målungdom arbeider for det folkelege talemålet og det nynorske skriftmålet som byggjer på norsk folkmål, og oppmodar direkte folk til å bruka sitt eige naturlege språk i tale og også i skrift i den grad skriftnormalen gir rom for det. Når mange likevel ikkje gjer det, men endrar talemålet, er ikke grunnen først og fremst at endring er nødvendig for å versta forstätt.

Vinje synes ikkje å bry seg med spørsmålet om kvifor enkelte endrar talemålet sitt i visse høve. Det registrerte verk vert oppfatta og framstilt som noko udiskutabelt naturleg: Folk går frå sitt naturlege talemål fordi dei må og bør og skulen har plikt til å hjelpe dei med dette. Kronikken har eit sterkt preg av ein gamalkjent «utviklinga krev» tankegang der det gjeld å tilpassa seg denne utviklinga. Mot dette vil eg hevda at talemålsnormering ikkje er nødvendig frå ein kommunikasjonssynsstad og heller ikkje ønskjeleg, og skulen bør ikkje gi oppplæring i bruk av normert talemål. Dette skal forklaast nærare i det følgjande.

For ei tid sidan søkte ein NRK-stipendiat hybel i Oslo, ei jente frå det nordlege Vestlandet. Ho snakka sin vanlege dialekt, men kom då ikkje lenger enn til døra, for verten meinte at folk som snakka slik ikkje burde ha lov til å bu i Oslo. Eg siterer her fritt frå Dagbladet. Eksempelet illustrerer eit vesentleg problem i dagens norske samfunn: vanleg levande tale i by og bygd kan vera ei ulempe i visse høve, slik det også har vore i lange tider. Dette er eit problem skulen burde ta opp. I staden for å hjelpe folk bort frå sitt eige naturlege talemål, burde han prøve å gjera samfunnet trivelegare språkleg sett for dialektbrukarane. Dette kunne han gjera ved å gi folk meir kunnskap om norske språkforhold og dialektvariasjonar, det at Oslo-dialekten ikkje er lik Stavanger-målet, at folk frå Voss snakkar annleis enn folk frå Trysil, utan at dette bør rekna anten som feil eller rart språk. Skulen kunne på denne måten også redusera dei kommunikasjonsvanskane som evt. måtte oppstå ved kontakt mellom folk frå ulike landsdelar, men den vesentlege oppgåva for skulen i denne samanhengen er å fjerna ein del gamle fordomar om dialekt-bruk slik at det sosiale presset på dialekt-brukaren vert mindre. Det er her skulen verkeleg «svikter sin oppgave», i språkopplæringa og har gjort det lenge.

Enno i 1973 kan dialekt-tale ofte setjast på line med ein uheldig eigenskap slik tilfellet var i tidlegare tider. Soknepresten i Drangedal seier såleis rundt 1800: «Hvad sig er angaaende Talemaaden og dette Stæd og i Circumferensen her omkring, da er den til dels latterlig og forunderlig i visse Ting». — Fredrik Plum, prest med interesse for pedagogikk, tok konsekvensen av at dialekt var «latterlig» osv. og i «Haandbog for Lærere» (1802) strekar han sterkt under at læraren må rette «Urikthighederne i Børnenes Tale og Sprog». I ei rettleiing for lærarar frå 1840 vert lærarane oppmoda til å rydda ut norske språkemne på like fot med «den stygge Banden, som man endnu undertiden hører». — Situasjonen har betra seg mykje sidan, men tankegangen frå 1800-talet som er illustrert her, har sine klare parallellear i dag. Bak dette språksynet ligg makt og presstisje i dag som i tidlegare tider.

Finn-Erik Vinje:

Når Taule er redd for talemålnormering, dvs. rettleiing og øving i normaltalemål, så er det fordi han meiner slik opplæring kan føre til vanvørnad for folkelig talemål i bygd og by. Talemålnormering vil tvinge folk til å knote og tyne elevanes språklige identitet.

Eg vil ikkje utan vidare avvise dette argumentet, og i norsk språkhistorie har vi mange eksempel på at hardhett standardisering etter ein skriftnormal kan få slike verknader som Taule skriv om.

Eg meiner likevel at situasjonen i dag er ein annan. Påverknaden frå skriftmålet og frå normaltalemål i radio og TV har ført til at langt fleire menneske enn før har fått auka samkvem med kvarandre; det er bare få som blir verande i den målførekretsen dei er fødde i og veks opp i.

I ein del klart definerte situasjonar er det bruk for ein talespråklig overnorm. Det er i desse situasjonane nødvendig for oss alle å justere talemålet vårt. Ein dagsnyttlesar i radio bruker eit standardmål når han les meldingane, bl. a. fordi han da lettare når fram med det han vil melde. På teatret har vi også språklege normar; for nynorsk normaltalemål har Det norske teatret og dessutan Riksteatret, Radioteatret og Fjernsynsteatret når dei spelar på nynorsk, i stor monn vori normgjevande.

«Skulen må sjå det som ei sentral oppgåve å lære folk språklig sjølvrespekt og respekt for andre dialektar, og eleven må få bruke dialekten sin i tale og skrift,» skriv Taule.

Dette er vel og bra, men ei konsekvent gjennomføring av det prinsippet Taule her hyllar, er etter mi mening især farleg for nynorsken. For filologar og andre som er språkleg medvitne, kan det vere greitt nok, dei kan stort sett skrive og snakke som dei vil i dei aller fleste situasjonar, fordi dei har språklig-sosial prestisje.

Men for alle dei andre, for dei vil det vere ei tyngsle ikkje å ha ei overnorm å stø seg til. Dei vil søke etter ei norm, og finn dei den ikkje, blir dei språklig usikre. Dersom nynorsken ikkje vil stille opp ein talemålsnorm, er eg redd for at fleire og fleire av dei som har hatt nynorsk i skulen, vil normere i retning av bokmålet når dei kjem i situasjonar der normering fell naturleg.

Det syn som Taule gjer seg til talsmann for, er derfor meir til skade enn til gagn for nynorsk målreising. Taule meiner elles at eg har gitt eit rangt inntrykk av målrørsla når eg seier at nynorsk-folk i dag ser med større velvilje på talemålsnormering enn før.

Det kan vere at det er meir enn ei meinung om dette spørsmålet blant målfolk. Da eg skreiv kroniken min, bygde eg bl. a. på to artiklar i festskriften til Noregs mållag på 60-årsdagen, «Målsak og framtidssamfunn» (1966), der framståande målfolk som Alf Hellevik og Ivar Eskeland grundig greier ut om og sterkt understreker behovet for nynorsk talemålsnormering. Eg kan også vise til Olav Midttuns skrift «Nynorsk talemål i samhøve med skriftmålet og målføra». Det blei gitt ut av Noregs mållag i 1960.

Det vil vere ulike meininger om kor langt ei talemålsnormering skal gå og om kva for område av språket den skal konsentrere seg om. Nynorsken har ein yngre litteraturtradisjon og eit nærmare samband med norske målføre enn bokmålet; ein nynorsk talemålsnorm bør derfor venteleg ha større slingringsmonn enn den bokmålske.

Talemålsnormering reiser mange innflukte lingvistiske, pedagogiske og psykologiske spørsmål; ein kan ikkje drøfte dei alle i ein avisartikkel. Formålet med artikkelen min 1/2 var å egge til ordskifte om slike spørsmål.

Språklig toleranse overfor avvikande vanar er eit verde som skolen skal forsvare og fremje. Språkkoppelinga i skolen skal ta utgangspunkt i det naturlige talemålet til elevane. Men etter kvart bør dei få kjennskap til og øving i å nytte normalmålet munnlig like vel som skriftlig.

Eg ser inga motsetning her. Rettleiing i normaltalemål kan godt forlikast med stor toleranse overfor lokale og sosiale variantar av språket.

Knut Western:

Her må vi stanse opp og stille spørsmålet: Hvilket talemål er det, f. eks. i Oslo eller Trondheim, som tjener som mønster? Det er det talemålet som brukes av dem som har en eller annen lederposisjon i samfunnet. I alle andre situasjonar enn i samtaler med jamstilte om været, tippekuponget eller lønningsposen, vil det være upassende å bruke sin medbrakte dialekt. I butikken, dersom det overhodet veksles ord der, på bussen, med overordnede på arbeidsplassen, på skolen — over alt forsøker vi å snakke «oppover» fordi det talemålet vi bruker, signaliserer hva og hvem vi er, og er vi ikke det, skal iallefall ikke

språket avsløre oss. Men hvem er det da som bestemmer hvordan språket skal være? Er det de som sitter i rettskrivningskomiteer eller i Språkrådet? De som gir uttaleordbøker? Forfatterne? Nei, hadde det vært tilfelle ville vi for lengst hatt en riksnormal i Norge. Talemålet ligger som kjent foran skriftspråket i utvikling, det er ikke og skal ikke være omvendt, slik Vinje krever. Språkets utvikling bestemmes av økonomiske og sosiale forhold i samfunnet. Av dette er det naturlig å slutte at de grupper som bestemmer økonomiske og sosiale forhold, også bestemmer hvordan språket skal være. Går vi til virkeligheten finner vi dette forhold avspeilet i så godt som alle situasjoner. Det er produsentene som bestemmer hvordan reklamespråket skal være, ikke forbrukerne. Det er arbeidsgiverne som bestemmer språkformen i næringslivet, ikke arbeidstakerne, noe som er ikke så lite av et paradoks innenfor bedriftsdemokratiet. Avstanden som allerede eksisterer mellom arbeidsgiver og arbeidstaker blir ytterligere utdypet ved at arbeiderne får følelsen av at språket hans ikke strekker til. Samtidig bruker arbeidsgiveren, bevisst eller ubevisst, språket som middel til å holde arbeiderne utenfor bare delvis innenfor, en sammenheng. Resultatet kan bli dette: En feriearbeidende, ikkeorganisert student ble av en klubbsformann bedt om å møte som hans vika til en viktig forhandling med bedriftsledelsen, for som formannen sa, «jeg skjønner ikke hva de snakker om, og du kan uttrykke deg bedre enn meg». Det kunne studenten ikke, men eksempelet viser at formannen og sikkert de fleste med ham, følte at hans språk ikke bare er blitt avstumpet, men at det heller ikke blir vurdert som likeverdig. Skolen gir en tredje situasjon hvor forholdet kommer til uttrykk. Elevene vil bare sjeldent trekke gatespråket med seg inn i skolestua. De legger om talen sin etter lærerens tale. At vi har et nesten hundreårig vedtak som lovfester det motsatte, ser ikke ut til å spille noen rolle. Vedtaket blir da også daglig motarbeidet ved våre lærerskoler, hvor «stemmebrukspedagoger» kategorisk fraråder den vordende lærer å bruke dialekten sin.

Åge Steinset:

Vinje peiker på (1/2) at den situasjonen vi har i Norge i dag har historisk føresetnader. Han unnlet likevel å ta opp det vesentlige i samanhengen, nemleg det at det norske folkemålet gjennom lange tider har vore systematisk latterleggjort og uthengt som ein raritet.

Middel- og overklassen i byane har definert kva som er kulturspråket, kva som er danna og akseptabelt talemål. Dei har dessutan (fordi dei har makt) fått folket på bygdene og dei lågare klassane i byane til å akseptere dette. I sin tur har sjølvsagt dette ført til at desse har sett på sitt eige talemål som mindreverdig, og som noko ein bør kvitte seg med (i alle fall normere) om ein vil gjere rekning med å bli tatt alvorleg. Ein kan slik snakke om språklege herrar og språklege knektar. Og for ein som vil sjå, er ikkje dette noko som berre høyrer historia til. Innflyttarane til byar og tettstader opplever

denne nedvurderinga dagleg. Og «kulturfrigjerarane» norsk film og teater, gjer seg fortsatt billege poeng på dette. Tulling, avvikaren, hora (den «vulgære»), fylliken osv. er det liksom umulig å få ordentlig karakterisert uten hjelp av latterleggjort dialekt. Her har ein kulturundertrykking med statsstønad.

Denne karakteriseringa av samtid-Norge kan ein ikkje stikke under stol dersom ein vil føre ein seriøs debatt om talemålnormering. Vinje gjer nemleg dette når han skriv at det er kommunikasjonsvanskar som fører til at folk normerer talemålet sitt, utan samtidig å ta med i bildet språkherrane sitt kulturelle tyranni.

I ei empirisk undersøking underteikna har gjort på innflyttarstudentar ved Universitetet i Bergen blir rett nok kommunikasjonsvanskar vist som den mest vesentlege einskildsfaktoren med omsyn til grunnane til at dei endra sitt naturlege talemål. Men i ein etterfølgjande studie fekk ein nyansert dette bildet ganske kraftig gjennom at så godt som alle talemålsendrarar i samtalar om denne problematikken spontant fortalte at problemet er ikkje at folk ikkje forstår, men at dei ikkje *wil* forstå. Og då er ikkje dette eit eigentleg kommunikasjonsproblem, men nok eit døme på kulturell og personleg undertrykking.

Det er på dette grunnlaget ein må stille seg spørsmålet om ein vil normering eller ikkje. Taule har sett dette klart, og like klart forkasta tanken om kollektiv talemålnormering. Å innføre opplæring i normering i skolen tyder nemleg at ein har godtatt at dialektane ikkje er gode nok i alle samanhengar, det tyder at ein har «vedtatt» at majoriteten av det norske folket har eit mindreverdig talemål. Det tyder vidare at ein har gitt opp kampen for språkleg rettferd og for språkleg sjølvrespekt. Det tyder at ein dikterar store delar av det norske folket kollektivt å bøye nakken for audmjukt å underkaste seg ein språkleg riksnormal med støtte i hovedstadsuttalen (Vinje 1/2). Å godta eller ikkje godta sin språkleg knekteidentitet har til nå vore i nokon grad den einskilde sitt personlege val, nå skal knekte-identiteten få si institusjonaliserte bekrefting.

Om ikkje radioen og fjernsynet har klart å rydde ut dei norske dialektane (Vinje 1/2) kan tin kjenne seg viss på at talemålnormering som «fag» i den norske skolen vil klare jobben.

Ein kan vera einig med Vinje i at det i «Klart definerte situasjonar» (24/2) kan vere bruk for normering. I situasjonar der det er tydeleg at dialektan så absolutt ikkje kommuniserar, må ein skjøne at ei naturleg løysing på dette er at ein legg om talemålet sitt. Dette er ikkje å bøye nakken, dette er å løyse ein praktisk situasjon på ein praktisk måte. Dei som har slike problem bør også ha tilgang til språkleg rettleiing slik Vinje foreslår. Men frå dette til det å innføre normering i skolen er eit enormt sprang — eit sprang som ikkje må bli tatt

før Vinje eller andre har dokumentert at store delar av det norske folket slit med genuine kommunikasjonsvanskar. Mi eiga forskning på dette (med forsøkspersonar frå alle fylka) tyder ikkje på at så er tilfelle. Der er ein vesentleg skilnad mellom å ikkje forstå og det å ikkje ville forstå, og dette problemet kan neppe normerast bort. Meir truleg er den vegen Taule foreslår den rette. Han vil gi skolelevane kunnskap om ulike dialektar, og då serleg med sikte på «å fjerna ein del gamle fordommar om dialekbruk slik at det sosiale presset på dialektbrukaren vert mindre.»

Ein person som spontant, aktivt og passivt, kan gjøre bruk av to språk kan ein karakterisere som ekte tospråkleg. Det er vanskeleg å bli fullt ut ekte tospråkleg medmindre ein lærer begge språka samtidig frå barndommen av. Dei fleste tospråklege har lært sitt andre språk (språk 2) i vaksen alder. Desse vil ofte bli *uekte tospråklege*. Dei to språka vil då i større eller mindre grad verke hemmende på kvarandre. Om mange sjølv sagt kan nå langt med omsyn til intellektuelt rådvelde over språk 2, er det sjeldan dei fullt ut klarer å få eit naturleg tilhøve til de emosjonelle sidene ved det.

Vinje har korrekt registrert at det er vanleg at folk som flyttar eller pendlar endrar talemålet sitt. Men det kan tydeligvis ikkje har registrert er at det i dag er ein klar tendens til at denne utviklinga er i ferd med å snu. På universiteta våre er denne tendensen serleg tydeleg, om det enn framleis er langt mellom ideal og realitet. Og i denne situasjonen er det at Vinje vil innføre ein ny riks-norm for talemålet «med støtte i hovedstadsuttalen». I dette finn ein sjølv sagt tilstrekkelig grunn til å måtte ta avstand frå forslaget. Der fins likevel andre grunnar som trekker i same lei. Eg har sjølv gjort studiar av innflytarstudentar som har normert talemålet sitt, og resultata frå desse gjer ein ikkje akkurat mindre negativ til Vinje sine planar.

Meir enn halvparten av dei undersøkte (63 prosent) var blitt meir språkleg utrygge enn tidlegare, og mange av desse opplever dette som eit ubehageleg problem. At så mange var blitt språkleg usikre, (og at mange vil fortsetje å vere det), kan forklarast på ulike måtar. Vi skal her ta for oss to viktige forhold.

Når ein språkendrar skal gi tanken språkleg formulering vil hans språk 1 vere det naturlege utgangspunkt. Han er imidlertid medviten innstilt på å nytte seg av språk 2. Dette vil bli problemfylt av ulike grunnar. For det eine vil orda frå dei to språka hemme kvarandre, noko som nettopp vil gjøre ein språkleg utrygg, nolande osv. For det andre har ein *medvetfunksjon*. Når ein vil endre visse aspekt ved dialektan må ein rette nedvetet mot «talen i større grad enn vanleg, og dette vil forsterke opplysinga av den naturleg automatiserte språkutøvinga.

At deler av språkutøvinga er automatisert tyder at den etter tilstrekkelig innoeing går av seg sjølv uten medveten kontroll. Det automatiserte har blitt ein psykologisk struktur der dei delprosessane som inngår har blitt samordna. På bestemte typar påverknader vil ein slik automatisert struktur bli utløyst som ein heilskap, og delprosessane vil følge naturleg etter kvarandre. Prøver ein å gripe styrande inn i dette ved t. d. å vende medvetet mot det automatiserte vil det heile gå i opplysing, noko som vil seie at delprosessane blir utførde stykkevis. Dette kan så vise seg som utrygg og nolande tale. (Den som har prøvd å vende merksemda mot t.d. si eiga bilkjøring vil ha eit godt ikkjespråkleg døme på kva det her er tale om.)

Dei to prosessane hemming og opplysing av automatiserte språkfunksjonar vil så på ulike måtar verke forsterkande på kvarandre.

Utan at vi skal detaljere den problematikken her, kan vi stikkordmessig seie at opplysing av automatiserte strukturar også er ei viktig mekanisme i dei prosessane som fører til at visse personar også vil oppleve uhedige personlegdomsendringar, ved endringar av dialekten sin. Det er nemleg automatiserte strukturar av ulike slag som garanterar at ein kan halde eit visst sjølvstende både i tilhøvet til indre driftskrav og ytre miljøpress. Blir opplysing av slike strukturar eit dagleg fenomen over lang tid, vil ein i dette ha eit kontrollproblem som, gitt at ein har å gjøre med eit på førehand pressa personlegdomssystem, kan føre til opplevingar av angst, framandgjering, identitetsløyse o. l.

På eit direkte spørsmål om dialektendringane har ført til personlegdomsendringar, t.d. slik at ein har blitt meir *utrygg* på seg sjølv, svarer 43 prosent av innflytarstudentane at dei har slike opplevingar.

Dessutan seier 70 prosent at dei opplever at endringane av dialekten har gått saman med ei kjensle av å tape noko menneskeleg verdifullt. Om dette siste for *nokre* kanskje representerar kulturell heilagdagstale, vil ein likevel sjå på dette som nok ei klar understrekning av at dialekten endrar ein ikkje ustraffa.

Vidare rappoterar dei fleste dialektendarar at dei pendlar mellom sitt normerte språk og sitt opphavelige talemål avhengig av situasjonen. I heimesituasjonen går dei fleste attende til opphavelig dialekt. Men her dukker det opp nye og uvente problem. Mange opplever at dette ikkje er så enkelt som dei trudde. Mens dei tidligare blei opplevd som «knotarar» i innflytersituasjonen, blir dei nå også gjerne stempla slik i heimemiljøet. Dei har fått eit unaturleg tilhøve til morsmålet utan at dei har klart å tilegne seg det nye språket. Det er her det er på sin plass å snakke om *dobel-halvspråklege personar*.

Hos den dobbel-halvspråklege finn ein ofte opplevingar av å vere ein slags kulturelle grensepersion — dei høyrer liksom ikkje ordentlig til nokon stad. Dei føler seg svikefulle i høve til heimekulturen, og sjeldan fullt tilpassa i innflytar-situasjonen. Å halde på sitt opphavelige talemål kan vere problemfylt på mange måtar for ein innflytar, men det er i alle fall ein vesentleg garanti for ikkje å ende i personleg og kulturell identitetsløyse.

Ragnvald H. Taule:

Vinje snakkar om at mange søker etter ei norm og at dei ser det som «ei tyngsle ikkje å ha ei overnorm å stø seg til». Dei vert språkleg usikre når dei ikkje finn ein norm, vert det sagt, men ein kan vel knapt rekna mangel på overnorm som årsak til at ein vert språkleg usikker. Det er vel snarare slik at ein vert språkleg usikker i situasjonar der dialekten vert sett på som mindreverdig og rar. — Både Vinje og eg registrerer det same fenomenet, dette at mange er språkleg usikre, men me oppfattar, forstår situasjonen på ulike vis. Vinje ser ei overnorm som eit gode, ei nødvendig hjelp som folk søker for å gjera seg forstått i visse situasjonar. Eg ser söking etter overnorm som utslag av sosialt press (ref. Lars S. Vikør 28/2). Det er dette presset som må redusera rast slik at folk lettare kan bruka sitt naturlege språk utan å vera språkleg usikre. Her kjem skulen inn i biletet. Skulen kan ikkje løyse problema åleine, men han kan gjera mykje til å redusera dei ved å letta det sosiale presset på dialektbrukaren. Han kan også auka presset, m. a. ved å gi opplæring i normert talemål. Dersom skulen, språklege rádgivningsorgan og språkvitskapleg ekspertise går aktivt inn for normert talemål, skal det mykje til for å stå imot. Då vil det verkeleg verta vanskeleg for dei mange som ikkje skifter språk like lett som dei skifter skjorte.

Ei språkleg overnorm som viser kva som er «rett» språk, viser dermed også kva som ikkje er «rett», og vilkåra ligg då endå betre til rette enn før til å plassera folk innanfor eller utofor «det gode selskap». Eit nokolunde fast definert normaltalemål vil såleis kunne forsterka aktuelle problem og dessutan skapa nye vanskår: jo fleire reglar for rett språk, jo større risiko for feil.

Språleg toleranse overfor avvikande vanar er eit verde som skolen skal forsvare og fremje», seier Vinje og talar vidare om at «rettleiing i normaltalemålet kan godt forlikast med stor toleranse overfor lokale og sosiale variantar av språket». Eg meiner at det er ein stor motsetnad her mellom to siktemål som ikkje kan sameinast. Toleransen Vinje snakkar om, vil vera til lita glede for dei han er tiltenkt, når språket deira ikkje er akseptert som fullverdig, men berre tolerert. Vinje snakkar vidare om «avvikande vanar» og i tråd med dette om «lokale og sosiale varianter av språket». Om Vinjes syn skulle verta gjennomført, vil dialektbrukaren verkeleg kunne verta avvikar og dialekt verta ein raritet i forhold til «språket» i langt større grad enn tilfellet er i dag.

Vinje meiner å sjå eit argument for talemålsnormalering i det at folk flyttar meir enn før og treng ei overnorm for å gjera seg forstått, som det heiter, men dette er eit heller dårlig argument. Ein kan snu det heilt om og hevda at auka samkvem mellom folk, større kontakt over dialektgrensene aukar

kjennskapet til dei ymse dialektene og gjer normalisert tale mindre nødvendig enn nokon gong. Her bør NRK følgja opp og gå bort frå kravet om at dei fast ansette skal bruka normalisert tale. (Dagsnyttmeldingar o. a. kan framleis lesast opp).

Finn-Erik Vinje:

Ordskiftet om talemålsnormalering ruller videre i Arbeiderbladets spalter, og etter de siste innleggene skjønner jeg at det er behov for en presisering fra min side/ det er jo kronikken min fra 1/2 som er utgangspunktet for debatten. Språket er et sosialt fenomen, et sett av vaner som læres i det miljøet vi vokser opp. I likhet med andre sosiale vaner kan språket tjene til å sveise grupper av mennesker sammen og til å sette skiller overfor andre grupper. Språket virker i så måte på nøyaktig samme måte som klesskikk og andre atferdsvaner; jeg markerer i alle tilfelle utad og overfor meg sjøl om jeg solidariserer meg med den eller den gruppa — eller om jeg velger den mest mulig «nøytrale» rollen.

Poenget er at jeg gjør et valg, at jeg endrer vaner og atferd etter det omgivelsene vil eller etter det jeg tror omgivelsene vil.

I en slik tilpassing til gruppa eller til samfunnet skjer det altså en bevisst endring av vaner. Det er naturligvis konvensjonelle og egentlig irrasjonelle faktorer som bestemmer mitt valg. Når jeg letter på hatten i møte med mennesker jeg kjenner, er det en merkelig og «naturlig» måte å opptre på, men jeg gjør det likevel, fordi dette hører med blant de høflighetsregler som gjelder i vårt samfunn. Å sleike tallerkenen med tunga etter en middag er en effektiv og økonomisk måte å handle på, men jeg gjør det ikke i samvær med andre, fordi miljøet har presset meg bort fra denne «naturlige» måte å spise på.

Så til språket. Jeg har gjennom skolegangen fått vite at verbene *bære* og *skjære* i fortid heter *bar* og *skar*, ikke *bærte* og *skjærte*, som er mine «naturlige» former; i det språksamfunnet vi lever i, rår det praktisk talt enstemmighet om at bar og skar er «riktigere» former enn bært og skjærte.

Derfor er *bar* og *skar* mer hensiktsmessige former — også for meg. Den undertrykking jeg her har vært utsatt for, den er en del av min innordning i et sosialt regelverk.

Hvorfor finner jeg meg i denne form for undertrykking?

Fordi det er praktisk å rette seg etter de språklige konvensjonene. I de aller fleste situasjonar bruker jeg språket som et middel, som et instrument for overføring av tanker, og i den situasjon er det viktig at tilhøreren fester seg ved det jeg ønsker å si og ikke hefter seg opp i hvordan jeg sier det.

Holder jeg et foredrag eller leser jeg dagsnyttmeldinger i radio, da gjør jeg språket til et tjenlig redskap bare dersom formen underordner seg innholdet — og det gjør den dersom jeg bruker en «nøytral» språkform, dvs. et normalspråk, et standardspråk eller hva en vil kalle det.

På samme måte som boktrykkerkunsten i sin tid framkalte behovet for en mer enhetlig ortografi, slik krever de auditive massemediene i vår tid visse allment aksepterte uttaleregler. Jeg pekte i min kronikk på at skriftspråksnormen her åpenbart er den viktigste mørnsterdannede faktor.

La meg konkretisere enda litt mer: I store deler av Vestlandet heter det *adle* for *alle*, *nabn* for *namn*, noen steder også fidna for finna, mange sier da det de(t), dar for *der*; andre vestlandsformer er *bygdo*, *bygdå*, *bygdæ* for *bygda*.

Her vil de fleste finne det rimelig å jenke seg etter skriftmålets former, og rettleiing om det får elevene i skolen ellersedt nå, i samband med skriftlig opplæring og opplesing.

Jeg tok ikke i min kronikk stantpunkt til de nærmere detaljer i utformingen av en talemålsnorm, og jeg har slett ikke sagt at det er «arbeidsgivernes» talemål som skal legges til grunn. Det jeg har sagt, er at skriftspråket i våre dager øver en anseelig innflytelse på talen, og at en talemålsnormalisering som ikke tar omsyn til skriftbildet, vil ha små utsikter til å lykkes.

Det vil altså i høy grad bli skriftspråknormen som bestemmer, og med den variasjonsbreddet som fins i norske rettskrivningsregler i dag, mener jeg at det folkelige moment skulle være vel varetatt. Det gjelder begge våre målformer.

Knut Western:

Vinje hevder at normalisering vil føre til tospråklighet hos folk som samtidig bevarer sine daglige taleformer. Hans påstand er at allerede kraftig tilbakevist av Åge Steinset, som sier at det stikk motsatte skjer, vi får dobbeltrhalvspråklige mennesker, først og fremst skolebarn. Hvordan denne dobbelthalvspråkligheten virker på det voksne menneske, er ikke undersøkt i så stor utstrekning. Steinset har funnet ut en del om situasjonen blant studenter. Noen dystre perspektiver får vi ved å lese den finske professor Perti Toukomaa artikkelen i Norsk Skoleblad nr. 10 i år. Han skriver om forholdene som de finske skolebarn i Sverige lider under, og konkluderer med at den samme halvspråklighet som Steinset finner, er et resultat av Sveriges utdanningspolitikk. I sin tur fører halvspråkligheten til at elevene blir tilbakestående og sløve, svært mange får en behandling som om de var evneveike. Vi kan tenke på vår egen samebefolknings skolevilkår gjennom tidene, og skamme oss.

Dosent Odd Nordland undersøkte i begynnelsen av 50-åra språknormer hos en rekke skolebarn i Oslo. I dag kan vi se resultatene hans på bakgrunn av den opphissede språkdebatten som foregikk på den tiden og anføre hvordan «normaliseringstendenser» kontra «folkmålskrav» slo ned i barns språkbruk. Nordland undersøkte bl. a. bruken av a-endinger i hunnkjønnsord (bestemt artikkel) og ei/en som ubestemt artikkel. Nå var nettopp disse formene blant de mest stridbare

i språkdebatten. Bortsett fra de ventede uikhetene mellom øst- og vestkant, (undersøkelsen ble foretatt på Uranienborg og Vålerenga skoler) mellom sosial høy og lav klasse, kjønn o. l., viste det seg at mange valgte å unngå bruk av artikkel, altså hverken den rene hunnkjønnsformen *ei* eller felleskjønnsformen *en* i ubestemt form. «Vi kan», sier Nordland, «knapt være i tvil om at vi her har resultatet av at forsøkspersonene står mellom sterke krav fra ulike normer. I den uvissheten som de føler med omsyn til hvilke normer skiftende personer og miljø venter av dem at de skal følge, har de valgt den veien å unngå de språkmerkene som de føler som normerende». Forsøkspersonene — 10-åringar — skulle fortelle hva de så på en rekke bilder. Når de sto overfor situasjoner som krevde bruk av hunnkjønnsartikkelen, valgte de altså å si f. eks. «Det er jente» «Det er kurv». Dette er ikke norsk, og et språk som er bygd opp slik kan vi ikke kommunisere med. (Nordlands undersøking er offentliggjort i Maal og Minne, 1954/55, s. 162ff.)

NÅ MÅ VI TA OSS SAMMEN!

Sender i dag kr. 100,— i gave til Landslaget. Åre være de som til nå har sendt slike gaver, men det er for få, og det monner for lite! De som virkelig fortjener honnør, er den vesle flokken (mest i Oslo) som faktisk holder det heile i gang. De må være reine «sultekunstnere» disse folka, som kan drive en landsomfattende organisasjon med så lite penger. Nå må vi ta oss sammen og hjelpe dem, i alle fall økonomisk.

Visstnok har vi ikke de store kapitalkrefte på vår side, men så fattige er vi da ikke at vi ikke skulle kunne skaffe et anstendig økonomisk grunnlag for organisasjonen og tidsskriftet. Særlig nå, da Landslaget har fått offisiell status, med representanter i Språkrådet.

Det er flere måter vi kan skaffe penger på:

1. *Medlemsvervning*. De fleste opplyste mennesker er jo enige i framtidsmålet vårt: ett norsk skriftspråk i landet. Ofte er det bare det vesle puffet som skal til.
2. *Annonsesamling til bladet*. Rundt omkring i landet er mange banker, andelslag og private forretningsfolk villige til å avertere. Også her er det ofte bare «det vesle puffet» som skal til! Så vidt jeg veit, er annonseutgifter skattefrie.
3. *Direkte bidrag*, som nevnt ovafor. Svært mange av medlemmene våre har sikkert råd til å sende en femti- eller hundrelapp når vi får disse hendige giroblankettene med bladet. Det er bare det vesle *tiltaket* som skal til.

Beste helsing
Pensjonert skolemester